ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ХАРКІВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

БІБЛІОТЕКА + ШІ

досвід роботи бібліотеки ХММУ

Харків, 2026

Приватний вищий навчальний заклад
«Харківський міжнародний медичний університет»
Бібліотека

Н. П. Чернишенко, Д. М. Шиян, М. П. Гиря

БІБЛІОТЕКА + ШІ:
досвід роботи бібліотеки ХММУ

Конкурсна робота

Тематична номінація «Бібліотека XXI століття: нові виклики та інноваційні рішення»

Міжнародна виставка «Інноватика в сучасній освіті»

Харків, 2026

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ХАРКІВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

БІБЛІОТЕКА + ШІ

досвід роботи бібліотеки ХММУ

Харків, 2026

Декларація використання штучного інтелекту. Зображення на обкладинці створено в Nano Banana Pro. Зображення персонажів і кадри з відео на рис. 2.2, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8 і 2.9 створено за допомогою інструментів генеративного штучного інтелекту, названих у відповідних підрозділах і в таблиці 5.1.

ВСТУП

Чи замінить штучний інтелект (далі – «ШІ») бібліотекарів? Відтоді, як генеративний ШІ став доступним для всіх, це питання не дає спокою багатьом представникам бібліотечної спільноти. Однак для бібліотеки Харківського міжнародного медичного університету (далі – «ХММУ») важливіше інше. Від сучасної університетської бібліотеки очікується забезпечення широкого спектра сучасних інформаційних, освітніх та бібліотечних послуг, таких як сучасний веб-сайт, електронний каталог, інституційний репозитарій, доступ до наукових баз даних, онлайн-консультації та інформаційна підтримка. Кадровий ресурс бібліотеки при цьому мінімальний. Тож наше питання звучить так: чи може бібліотека з мінімальним штатом за допомогою ШІ забезпечувати сервіси, для яких зазвичай потрібен значно більший колектив?

Відповідати на нього доводиться у воєнний час. Станом на кінець серпня 2026 року внаслідок російської агресії в Україні було пошкоджено або зруйновано 913 бібліотек, а Харківська область є однією з найбільш постраждалих [1]. Освітній процес значною мірою перейшов на змішані та дистанційні формати, а користувачі розкидані по різних містах і країнах. Водночас генеративний ШІ змінює саму роботу з інформацією. За даними міжнародного дослідження Clarivate «Pulse of the Library 2025», 67 % бібліотек світу вже досліджують або впроваджують інструменти ШІ [2].

Бібліотек із малим штатом чимало, у фаховій літературі їх називають «one-person library» [3]. До таких належить і бібліотека ХММУ. Вона стикається з тими самими викликами, що й великі бібліотеки, а тепер до них додався ще один: студенти та науковці вже працюють із штучним інтелектом і очікують, що бібліотека навчить їх робити це відповідально. ШІ схильний до галюцинацій: він може вигадати факт або неіснуючу працю і подати це переконливо. Тому кожен результат необхідно перевіряти в наукових базах і звертатися до першоджерел, а відповідальний за текст завжди автор. Відколи 31 липня 2026 року набрав чинності Закон України «Про академічну доброчесність» [4], до цього додалося ще й коректне декларування використання ШІ. Навчаючи цьому, бібліотека формує культуру академічної доброчесності, у якій перевірка і декларування стають звичкою.

Наша держава та міжнародна професійна спільнота рухаються в одному напрямку. У «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні до 2030 року» освіта та професійна підготовка визначені як сфери застосування ШІ [5]. Міністерство цифрової трансформації та Міністерство освіти і науки України у своїх «Рекомендаціях щодо відповідального використання ШІ у закладах вищої освіти (до 2025 року)» наголошують на необхідності людського контролю, прозорості та на тому, що ШІ має допомагати людям, а не замінювати їх [6]. Тобто, офіційна відповідь на перше запитання вже існує. Того ж року Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) та Асоціація університетських і наукових бібліотек США (ACRL) опублікували документи щодо етичного впровадження ШІ та ШІ-компетентності для бібліотечних фахівців [7; 8].

Існують нормативні рекомендації. Однак бракує практичних прикладів того, як бібліотека з мінімальним штатом співробітників та обмеженими ресурсами може зробити штучний інтелект невід'ємною частиною своєї роботи. Саме це робить цю тему такою актуальною. На друге питання ця робота відповідає досвідом бібліотеки ХММУ.

У роботі описано модель «Бібліотека + ШІ», яку бібліотека ХММУ розробила у відповідь на ці виклики. Її новизна полягає в тому, що ШІ одночасно працює в усіх основних функціях бібліотеки, без залучення зовнішніх веброзробників, дизайнерів і продакшн-студій. Фахівець бібліотеки під конкретне завдання застосовує ШІ-інструменти, особисто перевіряє кожен результат і бере на себе відповідальність за нього. Модель побудована на основі загальнодоступних інструментів на базі ШІ, більшість із яких пропонують безкоштовні тарифні плани, тому її можуть впровадити бібліотеки шкіл, коледжів та університетів. Створення бібліотечного контенту за допомогою генеративного ШІ було відзначено званням лауреата у Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека 2024» Української бібліотечної асоціації [9], а досвід роботи бібліотеки з ШІ було представлено на дев'яти фахових заходах у 2025–2026 роках (див. розділ 4).

РОЗДІЛ 1. ВИКЛИКИ, ЩО ЗУМОВИЛИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ

З початку повномасштабного вторгнення Харків залишається прифронтовим містом, а бібліотеки його провідних університетів зазнали пошкоджень [10]. Для бібліотеки ХММУ війна насамперед змінила спосіб доступу користувачів до неї: через безпекову ситуацію навчання відбувається у змішаному форматі. Тому бібліотека має бути доступною як фізично так і онлайн, і не лише в робочі години.

Генеративний ШІ вимагає нових знань як від бібліотекарів, так і від користувачів. За даними Clarivate, понад 50% бібліотекарів вважає, що персонал треба перенавчати, а у 2024 році головною перешкодою для впровадження ШІ називали брак експертизи [2]. Учасники XV Львівського міжнародного бібліотечного форуму (2025) назвали навчання користувачів відповідального використання ШІ одним із ключових обов'язків бібліотекаря [11].

Змінилося також те, як користувачі сприймають інформацію. У бібліотеці ХММУ помітили, що текстові оголошення і пости в соціальних мережах часто пролистують, а короткі відео з персонажами, аватарами та візуальним сторітелінгом дивляться охочіше. Для такого відео зазвичай потрібна команда: сценарист, дизайнер, оператор, монтажер.

Мінімальний штат, війна і генеративний ШІ: три виклики, що перетинаються. Але ШІ не лише виклик, а й інструмент: з ним невелика бібліотека може виконувати роботу колективу. Конкретні рішення наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Виклики і ШІ-рішення бібліотеки ХММУ

Виклики	ШІ-рішення
Потреба в сучасній вебплатформі, яку бібліотека супроводжує сама	Сайт бібліотеки, розроблений методом вайбкодингу

Виклики	ШІ-рішення
Змішане навчання, обмежений доступ до фізичної бібліотеки, потреба в підтримці поза робочим часом	Цифровий персонаж «Марко»: чат-бот і відеоаватар
Мінімальний штат та зростання обсягу технологічних процесів	ШІ в каталогізації та автоматизації рутинних завдань
Вимоги Закону «Про академічну доброчесність», потреба у ШІ-грамотності	Розділи сайту «ШІ в освіті» і «ШІ в науці», зразки декларування, воркшоп
Боротьба за увагу користувача: відео дивляться охочіше, ніж читають пости	Генеративний медіаконтент Lib.Media Lab
Промоція читання	Буктрейлери, віртуальні виставки з ШІ
Збереження культурної пам'яті в умовах війни	Проєкт «Живі фотографії»

РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ: ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РОБОТІ БІБЛІОТЕКИ

Модель, яку бібліотека ХММУ вибудувала у відповідь на ці виклики, ми називаємо «Бібліотека + ШІ». Її основа проста: під кожне завдання фахівець бібліотеки добирає той ШІ-інструмент, який справляється з ним найкраще, а не намагається зробити все в одному чат-боті. Код для сайту пише Claude або Gemini, зображення створюються в Nano Banana, ChatGPT, Leonardo AI чи Grok, відео в Google Flow, Kling, Seedance, Grok чи PixVerse, озвучення в Google AI Studio або ElevenLabs, музика в Suno чи Lyria (повний перелік наведено в таблиці 5.1). Фахівець бібліотеки сам ставить завдання, обирає інструмент, керує генерацією, перевіряє результат і відповідає за нього. ШІ-нструменти швидко змінюються, але підхід залишається незмінним: чіткий розподіл ролей між людиною та штучним інтелектом, правила відповідального використання (розділ 3) і алгоритм, яким може скористатися будь-яка інша бібліотека (розділ 5).

ШІ у створенні цифрової інфраструктури: вебсайт бібліотеки, створений методом вайбкодингу

Попередній вебсайт бібліотеки працював повільно, і вносити в нього зміни було складно, оскільки він був створений на основі громіздкого готового шаблону. Коли супровід сайту перейшов до самої бібліотеки, з'ясувалося, що майже кожна правка потребує технічних навичок, яких у бібліотекаря немає.
Саме тому вебсайт [12] (рис. 2.1) було повністю перероблено з використанням методу вайбкодингу.

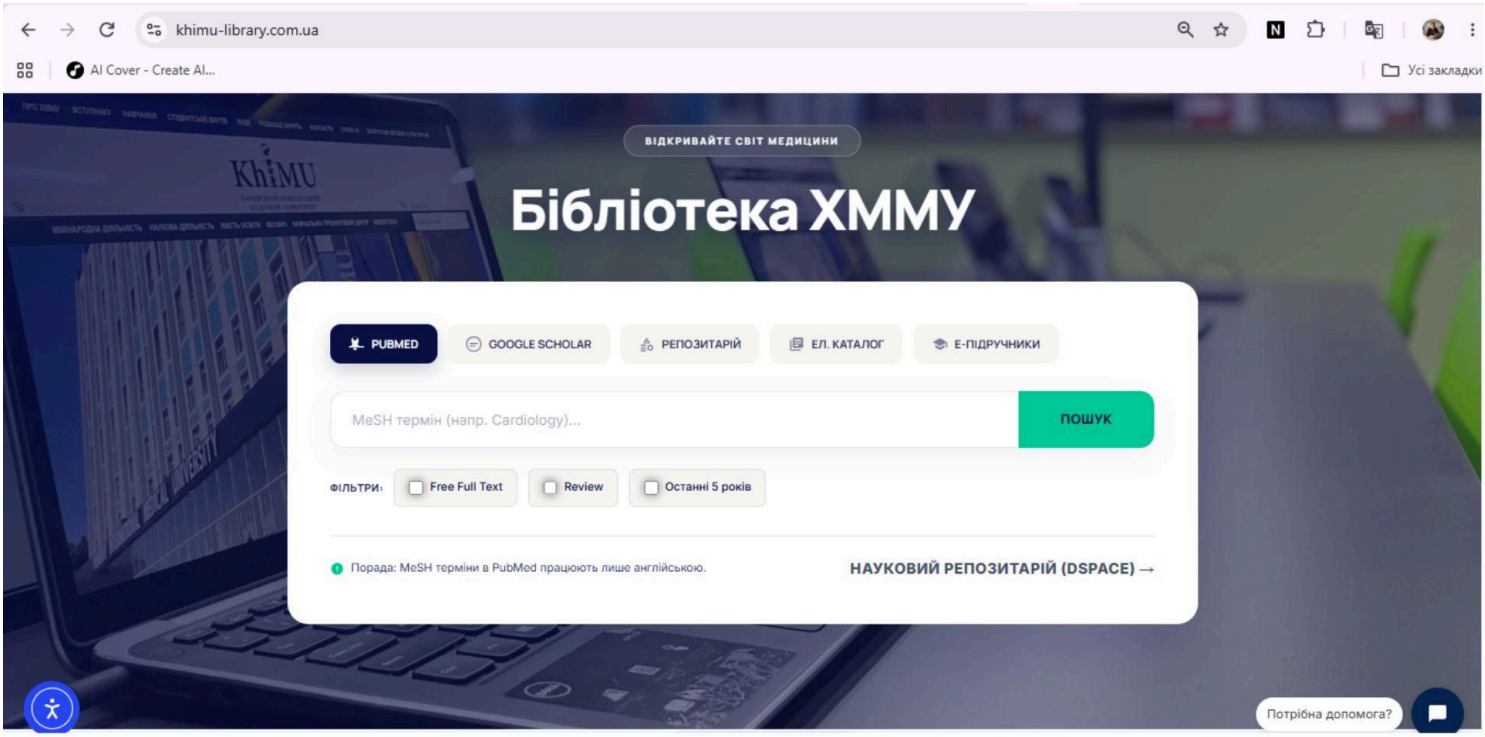

Рис. 2.1. Головна сторінка сайту бібліотеки ХММУ

Суть цього методу полягає в тому, що людина описує свої запити простою природною мовою, а штучний інтелект самостійно пише для неї програмний код. Цей термін був введений Андрієм Карпаті, одним із співзасновників OpenAI, на початку 2025 року [13], а словник Collins визнав його «Словом року» [14]. Знання фахівця при цьому не знецінюються, навпаки: щоб поставити ШІ чітке завдання й отримати потрібний результат, бібліотекар має добре знатися на своїй справі [15]. Що має бути на сайті і як ним користуватимуться читачі, вирішує бібліотекар, а код пишуть моделі ШІ.

Сайт не з'явився одним натисканням кнопки. Його створювали не сторінками і не цілком одразу, а окремими елементами, і кожен проходив десятки спроб: спочатку опис ідеї, далі уточнення дизайну, того, як швидко завантажується сторінка і як вона виглядає на телефоні. Код генерували Claude і Gemini, а дизайн розробила сама бібліотека. Робочу версію нового сайту бібліотека отримала за місяць.

Тепер сайт зводить в одне місце всі ресурси бібліотеки. На головній сторінці працює єдине вікно пошуку з вкладками: PubMed (з фільтрами «повний текст», «огляди», «останні 5 років» і медичними предметними рубриками MeSH), Google Scholar, інституційний репозитарій, електронний каталог. До пошуку інтегровано й власний ресурс бібліотеки Edu-Navigator: 1230 посилання на повнотекстові підручники, посібники й методичні розробки з репозиторіїв українських закладів вищої освіти, дібрані за фахом. Окремі сторінки сайту відкривають доступ до міжнародних ресурсів: Web of Science, Scopus, JAMA Network, McGraw-Hill, BMJ, EBSCO Health, Thieme, Research4Life. Є також розділи «Науковцю» (академічне письмо, цитування, наукометрія та профілі авторів), «ШІ в освіті» та «ШІ в науці» (див. нижче). Сайт має українську та англійську версії.

У підсумку сайт створила і підтримує сама бібліотека, без сторонніх розробників, на

безкоштовних тарифах нейромереж. Будь-яку зміну, від нової сторінки до нового пошукового фільтра, бібліотека вносить сама, не чекаючи веброзробників.

ШІ в обслуговуванні користувачів: чат-бот та аватар «Марко»

Бібліотека не може відповідати на запити користувачів увечері та у вихідні, а саме в цей час користувачі найчастіше звертаються до ресурсів. Крім того, веб-сайт має багато розділів, і новому відвідувачеві нелегко відразу зорієнтуватися, де шукати потрібну інформацію.
Тому на сайті в режимі апробації працює ШІ-асистент бібліотеки «Марко», у двох форматах (рис. 2.2).
Як чат-бот на основі моделі GPT-4 «Марко» цілодобово відповідає на запитання, які читачі ставлять найчастіше: про графік роботи бібліотеки, про те, де на сайті знайти потрібну інформацію чи ресурс. Літературу за запитом він поки не шукає, а орієнтує на сайті: підказує, у якому розділі чи ресурсі шукати.
Як відеоаватар, створений у HeyGen, «Марко» з'являється на різних сторінках сайту і коротко пояснює, що на цій сторінці є і як цим користуватися. Кожне відео записано українською та англійською, як і сам сайт. Зовнішність персонажа згенеровано ШІ: молодий лікар у білому халаті зі стетоскопом та вишиванці, на тлі бібліотеки. В одному образі зійшлися медичний університет, українська ідентичність і бібліотека.
У бібліотеці Університету Калгарі (Канада) чат-бот на основі великої мовної моделі відповідає приблизно на половину довідкових запитів, і це вивільнило робочий час, еквівалентний 1,5 ставки [16].
Навіть на етапі тестування на типові запитання не доводиться чекати до наступного робочого дня: користувачі одразу отримують відповідь і підказку, а бібліотека не витрачає час на одні й ті самі запитання.

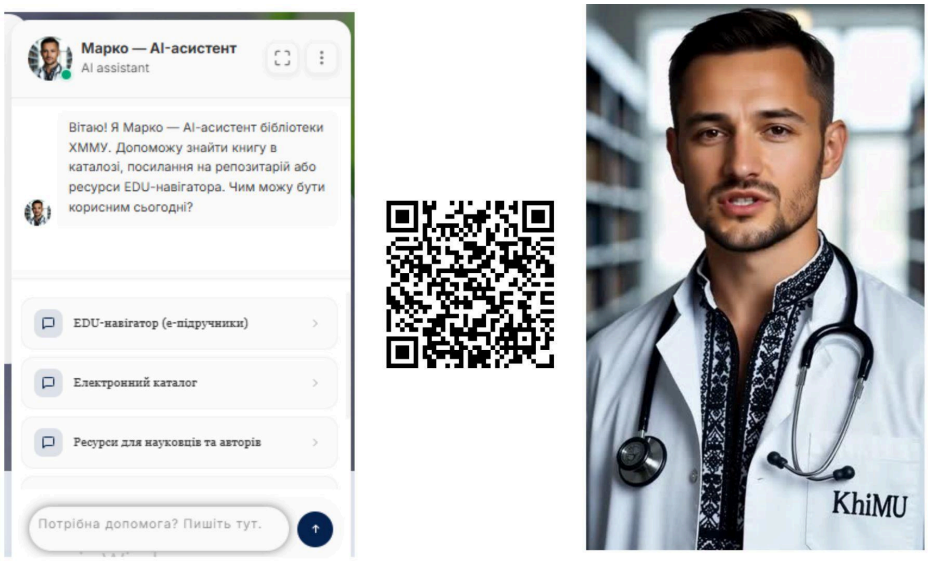

Рис. 2.2. Вікно чат-бота та цифровий аватар Марко (персонажа створено з ШІ)

ШІ в аналітико-синтетичній обробці документів і рутинній роботі бібліотеки

Найбільше часу забирає робота, якої користувач не бачить: аналітико-синтетична обробка документів (бібліографічний опис, систематизація, анотування, добір ключових слів, метадані для репозитарію) і звітність.

Тут генеративний ШІ працює асистентом насамперед в аналітико-синтетичній обробці документів: видобуває метадані, готує анотації й ключові слова для репозитарію, описи видань для електронного каталогу, проєкти індексів УДК, які фахівець бібліотеки звіряє з таблицями. Крім того, він допомагає готувати звіти і презентації, новини на основі офіційних документів, переклади для англомовної версії сайту і скрипти для обробки даних (зокрема для інтеграції Edu-Navigator у розумний пошук сайту).

У якості прикладу наведемо збірник VI Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Медичні та біологічні науки: міждисциплінарний аспект», яку ХММУ щороку проводить до Всесвітнього дня анатомії [17]. У збірнику 84 тези. ШІ видобув з кожної метадані (автори, назва, ключові слова, анотація, бібліографічні дані), фахівець бібліотеки перевірив кожен запис і розмістив його в інституційному репозитарії [18] (рис. 2.3). Уся робота разом з перевіркою зайняла чотири робочі дні. За Типовими нормами часу на основні процеси бібліотечної роботи [19] вручну на ті самі 84 тези (аналітичний запис, анотація, предметизація, введення запису в електронну базу) пішло б від 41 до 83 годин залежно від повноти запису, тобто від 5 до 10 робочих днів.

ШІ тут пропонує, а вирішує людина, як і у великих бібліотеках. В експериментах Бібліотеки Конгресу США 2022–2024 років моделі машинного навчання правильно визначали ідентифікатори, автора і назву приблизно у 85 % випадків, а предметні рубрики, жанр і дати лише в половині випадків або й рідше, тому рекомендовано модель «людина в контурі» (human-in-the-loop) [20]. ШІ-підказки класифікаційних індексів і предметних рубрик від OCLC (2025) у пілотному тестуванні економили каталогізаторам до 20 хвилин на назву, але остаточне рішення теж лишається за бібліотекарем [21].

Праці викладачів і здобувачів освіти ХММУ швидше потрапляють у пошук і можуть цитуватися. Час, що раніше йшов на рутину, фахівець бібліотеки витрачає на нові завдання.

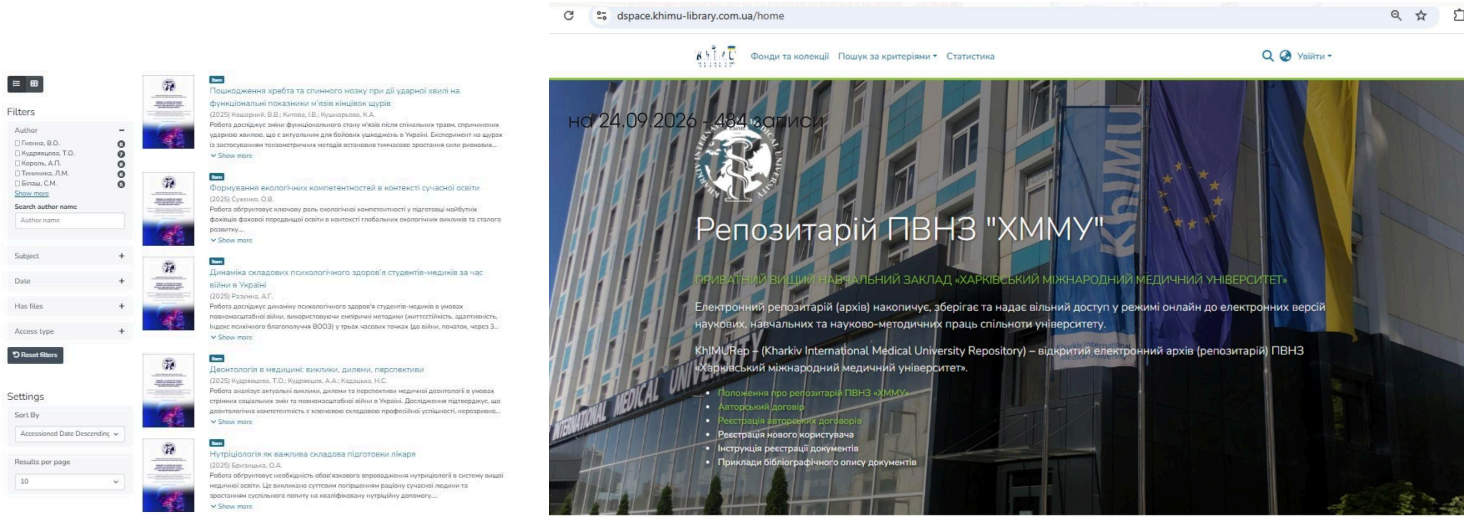

Рис. 2.3. Матеріали конференції «Медичні та біологічні науки: міждисциплінарний аспект» у репозитарії ХММУ

ШІ-грамотність: бібліотека навчає відповідального використання ШІ

Здобувачі освіти і науковці вже користуються генеративним ШІ, але часто не знають як сформулювати запит (промпт) або як перевірити отриману відповідь. Окреме питання: як правильно зазначити ШІ у своїй роботі. З 31 липня 2026 року це вимога закону, і приховане використання ШІ в академічному творі є порушенням академічної доброчесності [4].

На сайті бібліотеки з'явилися розділи з ШІ-грамотності, розраховані саме на медичний університет.

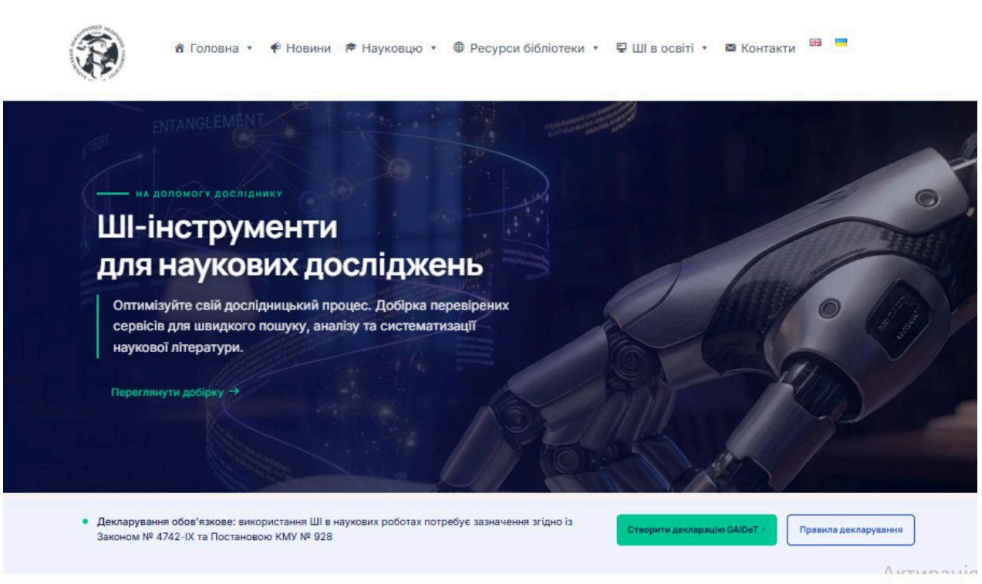
Розділ «ШІ в освіті» [22] розроблено насамперед для здобувачів освіти. У ньому чотири сторінки: «Безпечне використання ШІ» (ризики надмірної довіри до чат-ботів, психологічна безпека), «Анатомія промпту» (формула TRACI на клінічних прикладах), «Інструменти для навчання» (перевірені сервіси для перекладу, пояснення складних тем, презентацій) і «Перевірка автентичності» (інструменти, що виявляють контент, згенерований ШІ).

Звідси є перехід на сторінку академічної доброчесності з готовими зразками декларування ШІ для статей, робіт студентського наукового товариства і дисертацій. Їх можна адаптувати під свою роботу і так виконати вимоги Закону України «Про академічну доброчесність» [4] та Положення про використання генеративного штучного інтелекту у науково-освітньому процесі ПВНЗ «ХММУ» [23].

Розділ «ШІ в науці» [24] (рис. 2.4) розрахований на науковців. Інструменти в ньому згруповано за етапами дослідження: пошук і аналіз літератури, написання й редагування, обробка даних, доказова медицина, візуалізація наукових зв'язків, ШІ-агенти (Elicit, Consensus, Paperpal, NotebookLM, OpenEvidence, Connected Papers, Perplexity та ін.). Є й короткий словник понять: велика мовна модель, RAG, галюцинація ШІ тощо.

Для тих, кому зручніше слухати, бібліотека створила в NotebookLM подкасти «ШІ та академічна доброчесність» і «Дослідник 2.0» (додаток А). Щоб відпрацювати навички наукового пошуку на практиці, 2 квітня 2026 року бібліотека провела воркшоп «Хакни науковий пошук».

Тепер перевірені ШІ-інструменти для медичної освіти і науки зібрано в одному місці, а за готовими зразками здобувачі освіти і науковці можуть задекларувати використання ШІ так, як вимагає новий закон. Отже, бібліотека не тільки сама працює з ШІ, а й навчає цього користувачів (див. розділ 1).

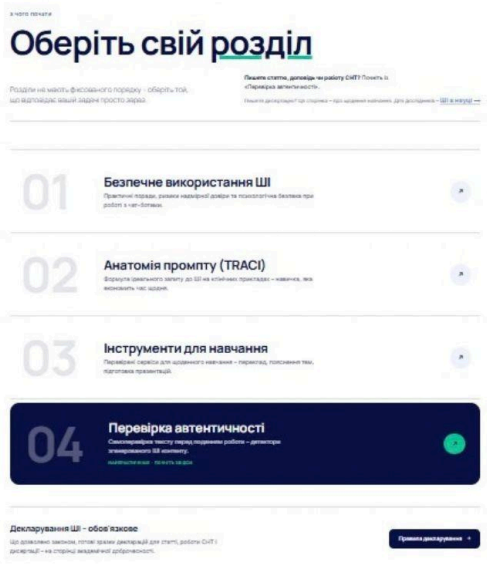

Рис. 2.4. Розділ «ШІ в науці» на сайті бібліотеки ХММУ

ШІ в медіаконтенті бібліотеки: Lib.Media Lab

Віртуальні виставки, буктрейлери, дописи для соцмереж давно стали звичною частиною роботи кожної бібліотеки, а відео користувачі дивляться охочіше, ніж читають текстові пости (див. розділ 1). Генеративний ШІ вивів такий контент на новий рівень: тепер можна створювати відео кінематографічної якості без знімальної групи і студії. Для бібліотеки з мінімальним штатом це особливо важливо, адже над звичайним роликом зазвичай працюють сценарист, художник, актор озвучення, композитор і монтажер.

Тому в бібліотеці створено лабораторію цифрового сторітелінгу Lib.Media Lab [25] з гаслом «Синергія друкованого слова та штучного інтелекту».

Останні три роки основну частину контенту лабораторія створює за допомогою генеративного ШІ. Автор ролика пише задум і сценарій, для кожного етапу добирає свій інструмент і керує генерацією, а нейромережі виконують ту роботу, яку зазвичай роблять художник, актор озвучення чи композитор. Наприклад, на одне коротке відео для виступу перед керівниками закладів освіти Полтавщини пішло близько 10 годин і дев'ять ШІ-інструментів (інструменти за завданнями наведено в таблиці 5.1)

Лабораторія створює освітні, інформаційні та промоційні відео.

Освітні відео допомагають здобувачам освіти опанувати академічне письмо, цитування і правила академічної доброчесності; сюди ж належать подкасти, про які йшлося вище. NotebookLM дає змогу із запису одного фахового вебінару зробити відразу презентацію, інфографіку, аудіодискусію, відеоогляд, ментальну карту, тести і звіт.

Рис. 2.5. Обкладинки відео лабораторії Lib.Media Lab (створено з ШІ)

Інформаційні відео присвячені важливим датам і темам: віртуальні виставки з ведучими-аватарами («Сила жити», 12 історій до Всесвітнього дня боротьби проти раку; виставка до Дня Незалежності України), віртуальна виставка «Людина у спектрі» про аутизм, відео «Тіло. Вічна загадка» до Всесвітнього дня анатомії.

Рис. 2.6. Обкладинки відео лабораторії Lib.Media Lab (створено з ШІ)

Промоційні відео запрошують читати й приходити до бібліотеки. Це буктрейлери до книжок «Чоловік на ім'я Уве» Ф. Бакмана, «Колонія. Нові темні віки» М. Кідрука і «Часу немає» Р. Халіла, трендові відео для соцмереж і власний персонаж бібліотеки Нечитун. Його створили для різдвяної літературної кав'ярні, але він залишився й на наступні кампанії, тож тепер у бібліотеки є впізнаваний герой.

Рис. 2.7. Обкладинки відео лабораторії Lib.Media Lab (створено з ШІ)

Кейс «Везалій говорить французькою». Університет готувався до зустрічі з представниками Université Paris-Saclay (Франція), і кожен підрозділ мав запропонувати ідеї для співпраці. Бібліотека запропонувала Андреаса Везалія. Засновник сучасної анатомії, автор трактату «De humani corporis fabrica» (1543), він вивчав медицину в Парижі, тож для зустрічі українських медиків з французькими кращого посередника годі й шукати. Бібліотека підготувала з ШІ текст від імені Везалія французькою, створила аватар і озвучила його в Google AI Studio (рис. 2.6). На зустрічі Везалій звернувся до гостей їхньою мовою. Нині університет розвиває співпрацю з Université Paris-Saclay. Це приклад того, як бібліотека з ШІ-інструментами може бути корисна й у міжнародних контактах університету.

ШІ в популяризації сучасної української літератури: буктрейлер до роману Олександра Скорохода «Бакс»

Під час війни, коли ворог знищує видавництва й друкарні, кожна нова українська книга потребує підтримки, щоб дійти до читача. Буктрейлер допомагає їй у цьому, проте книги малих і авторських видавництв найчастіше залишаються без нього. Бібліотека ХММУ з відома автора зробила буктрейлер до роману Олександра Скорохода «Бакс» (2025) [26] повністю засобами генеративного ШІ (рис. 2.8). Для створення буктрейлера використано сім ШІ-інструментів, від Claude для сценарію до Suno для музики.

Рис. 2.8. Обкладинка відео «Бакс»

Трейлер вийшов на YouTube-каналі і сайті бібліотеки, автор поширив його у своїх соцмережах і подякував за «чудовий буктрейлер про мою творчу дитину», а на XVI Львівському міжнародному бібліотечному форумі його продемонструвала завідувачка бібліотеки у якості прикладу в доповіді про ШІ-контент [27]. Так бібліотека стала медіапартнером автора, і таку співпрацю може запропонувати письменникам свого регіону будь-яка бібліотека.

Війна знищує бібліотеки, музеї й архіви, тож зберігати культурну пам'ять стає дедалі важче. До того ж молодь, звикла до динамічного відео, рідко зупиняється на архівних чорно-білих фото чи класичному живописі.

У проєкті «Живі фотографії» бібліотека за допомогою ШІ реставрує та анімує архівні знімки українських письменників (рис. 2.9). Так з'явилися відео з Лесею Українкою, а також відео, у якому Майк Йогансен читає власний твір голосом, згенерованим ШІ. Йогансен (1895–1937) для Харкова постать не випадкова: він навчався в Харківському університеті, був одним із фундаторів «Гарту» і ВАПЛІТЕ, належить до покоління Розстріляного відродження [28]. Проєкт «Живі полотна» так само анімує класичний живопис із суспільного надбання: «Катерину» Тараса Шевченка, «Хвилі» Архипа Куїнджі та інші твори.

Дослідження за участю понад 600 студентів показало, що анімовані історичні фотографії викликають значно сильніший емоційний відгук, ніж статичні, але лише тоді, коли глядач вважає зображення достовірним [29]. Водночас дослідники застерігають від комерційного використання таких технологій [30]. Тому бібліотека працює лише з фотографіями історичних осіб і творами із суспільного надбання, дбає про достовірність реставрації, не має комерційної мети і позначає такі відео як створені з ШІ (див. розділ 3).

Рис. 2.9. «Живі фотографії»: Леся Українка та Майк Йогансен (створено з ШІ)

РОЗДІЛ 3. ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Що більше бібліотека працює з ШІ, то важливіші чіткі правила. Бібліотека ХММУ дотримується засад, узгоджених із Рекомендаціями Мінцифри та МОН щодо використання ШІ в закладах вищої освіти [6], Законом України «Про академічну доброчесність» [4], Положенням про використання генеративного штучного інтелекту у науково-освітньому процесі ПВНЗ «ХММУ» [23] та міжнародними орієнтирами IFLA і ACRL [7; 8].

Головне з них: остаточне рішення завжди за людиною. ШІ працює швидко, але може помилитися або вигадати факт, тому жоден результат не публікується без перевірки бібліотекаря. Наприклад, коли готувався демонстраційний застосунок для науково-методичного семінару в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, ШІ приписав роман Софії Андрухович «Амадока» Ліні Костенко, а дані Бібліотеки Конгресу США (див. розділ 2) показують, що такі помилки трапляються регулярно. Тож для роботи з фактами фахівець обирає сервіси, які працюють лише з перевіреними або власними джерелами (наприклад, NotebookLM), а у творчих завданнях перевіряє факти, на яких побудовано сценарій, ще до генерації.

Усе, що створено з ШІ, бібліотека позначає, тобто декларує так само, як радить користувачам (див. розділ 2). Цього вимагають Закон «Про академічну доброчесність» [4] і Положення ХММУ [23], а в ЄС з 2 серпня 2026 року діють вимоги статті 50 Регламенту (ЄС) 2024/1689 про розкриття інформації щодо згенерованих ШІ зображень, аудіо та відео, які імітують реальних осіб [31]. Так само задекларовано й зображення, створені з ШІ для цієї роботи.

РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИЗНАННЯ

Найвагоміша зовнішня оцінка роботи бібліотеки з ШІ – звання лауреата Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року – 2024», який проводить УБА. Бібліотеку ХММУ відзначено в категорії «Малі бібліотеки» за проєкт «Використання генеративного штучного інтелекту для створення бібліотечного контенту» [9]. Тобто відзнаку отримано за медіаконтент, створений з генеративним ШІ (див. розділ 2).

У 2025–2026 роках завідувачку бібліотеки ХММУ дев'ять разів запрошували ділитися власним досвідом на фахових заходах (табл. 4.1).

№	Захід	Організатори	Рік
1	Круглий стіл «Впровадження технологій ШІ в роботу бібліотек в умовах проєктування освітнього середовища» до Всеукраїнського фестивалю науки (Київ, 14.05.2025)	ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України	2025
2	XIV Всеукраїнська онлайн-школа бібліотечного журналіста «Штучний інтелект у бібліотечних медіа: тренд чи необхідність?» (700 учасників)	ХДНБ імені В. Г. Короленка, Харківське обласне відділення УБА	2025
3	VI науково-практична конференція «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі» до 105-річчя Наукової бібліотеки ХНМУ	Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету	2025
4	Семінар «Диджиталізація та штучний інтелект у формуванні лідера»	Департамент освіти і науки Полтавської ОВА, Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського	2025
5	Обласний онлайн-семінар «Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес: можливості та виклики для керівників шкіл»	МОН України, Департамент освіти і науки Полтавської ОВА, Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського	2026
6	Круглий стіл «Бібліотеки для стійкості та сталого розвитку» XVI науково-практичної конференції за міжнародною участю (30.04.2026)	Міністерство культури України, УБА, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого	2026

№	Захід	Організатори	Рік
7	Онлайн-школа «Бібліотеки розвивають цифрову грамотність задля посилення стійкості громад та відновлення» (тренінг для координаторів хабів цифрової освіти Сумської області)	УБА за підтримки UNDP Ukraine, у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України	2026
8	Науково-методичний семінар «Новації у бібліотечній практиці на основі штучного інтелекту»	НАН України, Інформаційно-бібліотечна рада, НБУ імені В. І. Вернадського, Інститут бібліотекознавства	2026
9	XVI Львівський міжнародний бібліотечний форум «Траєкторії майбутнього. Бібліотека в умовах нових нормальностей» (18.09.2026)	УБА, Наукова бібліотека ЛНУ імені Івана Франка та ін.	2026

Серед слухачів були не лише бібліотекарі, а й керівники шкіл, координатори хабів цифрової освіти, науковці. Отже, досвід бібліотеки ХММУ цікавий і за межами бібліотек закладів вищої освіти. Його вже почали переносити: Львівська обласна бібліотека для дітей «Леотека» за прикладом «Марка» створила власного ШІ-аватара «Лео».

Усе описане в розділі 2 бібліотека створила без сторонніх розробників, дизайнерів і продакшн-студій, тож додаткових витрат заклад не мав. Для сайту і роботи з текстами вистачає безкоштовних тарифів нейромереж, платні підписки потрібні лише для відео й аватарів. За даними Clarivate, у 2025 році понад 60 % бібліотекарів світу назвали головною перешкодою для впровадження ШІ брак бюджету [2].

Досвід ХММУ показує, що цю перешкоду можна значно зменшити, якщо розвивати ШІ-компетентності бібліотечних працівників і користуватися загальнодоступними інструментами.

РОЗДІЛ 5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ В ІНШИХ БІБЛІОТЕКАХ

Для моделі «Бібліотека + ШІ» не потрібні ні ІТ-відділ, ні великий бюджет, тож її можуть перейняти бібліотеки закладів вищої, фахової передвищої та загальної середньої освіти. З власного досвіду радимо починати з рутини. Випишіть завдання, які забирають найбільше часу і не потребують творчих рішень: метадані, анотації, звіти, тексти новин. Не намагайтеся опанувати все одразу: оберіть одне таке завдання й один безкоштовний інструмент (наприклад, чат-бот для підготовки метаданих) і доведіть роботу до результату, який знадобиться вже завтра.

Перевіряйте кожен результат ШІ перед оприлюдненням, адже перевірка фактів завжди лишається за людиною. Коли перший процес налагоджено, переносьте підхід на суміжні. У медіаконтенті краще рухатися від простого до складного: спершу зображення, потім

анімація, далі озвучення і монтаж. І нарешті, позначайте контент, створений з ШІ, зробіть для користувачів сторінку з ШІ-грамотності та зразками декларування і діліться досвідом з колегами.

Інструменти, якими користується бібліотека ХММУ, зібрано в таблиці 5.1. Більшість із них має безкоштовні або умовно безкоштовні тарифи: обмеження там є, але для початку цього вистачає.

Таблиця 5.1. ШІ-інструменти за завданнями бібліотеки

Завдання	Інструменти
Тексти, сценарії, метадані, анотації, промпти	ChatGPT, Gemini, Claude
Пошук інформації	Perplexity
Робота з конкретними джерелами: подкасти, презентації, тести, ментальні карти	NotebookLM
Вайбкодинг сайту та окремих вебблоків	Claude, Gemini
Чат-бот на сайті бібліотеки	GPT-4 (OpenAI)
Зображення і персонажі зі збереженням образу	Nano Banana, ChatGPT, Leonardo AI, Grok
Анімація зображень і генерація відео	Google Flow, Kling, Seedance, Veo, PixVerse, Grok
Аватари, що говорять	HeyGen, Kling
Озвучення	Google AI Studio, ElevenLabs
Музика	Suno, Lyria
Монтаж	CapCut

Найчастіша помилка під час впровадження полягає в сліпій довірі до ШІ: він легко вигадує факти і подає їх упевнено (згадайте «Амадоку» з розділу 3), тож перевірка потрібна завжди. Не варто й шукати один інструмент для всього, бо модель, яка добре пише сценарій, не обов'язково добре генерує відео. Для візуального контенту беріть твори із суспільного надбання і створюйте власні інтерпретації, а не відтворюйте чужі образи та ілюстрації. І якщо бібліотека вчить користувачів декларувати ШІ, вона має декларувати його й сама.

ВИСНОВКИ

В умовах війни українцям доводиться не лише долати її наслідки, фізичні й психологічні, а й опановувати нові технології. Світ ШІ розвивається стрімко, і щоб іти в ногу з часом, бібліотека мусить змінюватися разом із ним. Для бібліотеки ХММУ з її мінімальним штатом без ШІ це було б неможливо.

Відповіддю стала модель «Бібліотека + ШІ», де під кожне завдання бібліотекар добирає свій інструмент, а остаточне рішення завжди залишається за ним. ШІ працює в усіх основних

напрямах, від сайту й обслуговування користувачів до аналітико-синтетичної обробки документів, навчання ШІ-грамотності та медіаконтенту.

Усю цю роботу бібліотека будує на чітких правилах: результат ШІ перевіряє людина, усе створене з ШІ декларується, авторські права й персональні дані захищено. Ці правила узгоджено із законодавством і міжнародними рекомендаціями.

Результати видно і в оцінці колег: звання лауреата конкурсу «Бібліотека року 2024» за створення бібліотечного контенту з генеративним ШІ, дев'ять виступів на фахових заходах у 2025–2026 роках.

Для здобувачів освіти і викладачів це означає, що ресурси бібліотеки доступні онлайн і поза робочими годинами, їхні наукові праці швидше потрапляють до репозитарію, а отже, доступні для пошуку, а перевірені ШІ-інструменти та зразки декларування допомагають працювати з ШІ відповідально, як того вимагає закон.

Алгоритм впровадження з п'яти кроків, таблиця інструментів і опис типових помилок (розділ 5) дають змогу повторити цей досвід у бібліотеках різних закладів освіти, передусім там, де працює одна або кілька людей. Перший такий приклад уже є: за зразком «Марка» власного ШІ-аватара створила Львівська обласна бібліотека для дітей «Леотека».

Тож на обидва питання, з яких почалася ця робота, відповідь є. ШІ бібліотекаря не замінив, а невелика бібліотека з набором ШІ-інструментів справді може робити те, для чого кілька років тому потрібна була ціла команда фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Через російську агресію в Україні постраждали 2138 об’єктів культурної спадщини та 2640 закладів культури | *Міністерство культури України*. URL: https://mincult.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-2138-obyektiv-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2640-zakladiv-kultury/ (дата звернення: 25.09.2026).
2. 2025 pulse of the library report shares data on AI implementation, attitudes | *NISO website. National Information Standards Organization* | *NISO website*. URL: https://www.niso.org/niso-io/2025/11/2025-pulse-library-report-shares-data-ai-implementation-attitudes (date of access: 25.09.2026).
3. Cooperman L. Managing the One-Person Library. Oxford : Chandos Publishing, 2014. 180 p.
4. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text (дата звернення: 25.09.2026).
5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p (дата звернення: 24.09.2026).
6. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти / Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2025. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf (дата звернення: 24.09.2026).
7. IFLA Entry Point to Libraries and AI. The Hague : IFLA, 2025. URL: https://www.ifla.org/news/release-of-ifla-entry-point-to-libraries-and-ai-document/ (дата звернення: 24.09.2026).

8. AI Competencies for Academic Library Workers / Association of College and Research Libraries. Chicago, 2025. URL: https://www.ala.org/acrl/standards/ai (дата звернення: 24.09.2026).
9. Переможці конкурсів та нагороджені відзнаками ВГО Українська бібліотечна асоціація у 2024 р. / Українська бібліотечна асоціація. URL: https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5261-peremozhtsi-konkursiv-ta-nahorodzheni-vidznakamy-vho-ukrainska-bibliotechna-asotsiatsiia-u-2024-r (дата звернення: 24.09.2026).
10. Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану : вебресурс / коорд. проєкту І. А. Карнаух. URL: https://sites.google.com/view/kharkiv-libraries-resistance (дата звернення: 24.09.2026).
11. Бібліотека: довіра і відповідальність : підсумки XV Львівського міжнародного бібліотечного форуму, вересень 2025 р. / Українська бібліотечна асоціація. URL: https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5424-biblioteka-dovira-i-vidpovidalnist-pidsumky-xv-lvivskoho-mizhnarodnoho-bibliotechnoho-forumu-veresen-2025-r (дата звернення: 24.09.2026).
12. Бібліотека ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет» : офіційний сайт. URL: https://www.khimu-library.com.ua/ (дата звернення: 24.09.2026).
13. Karpathy A. There's a new kind of coding I call "vibe coding" : допис у соціальній мережі X. 2025. 2 Feb. URL: https://x.com/karpathy/status/1886192184808149383 (дата звернення: 24.09.2026).
14. Collins Word of the Year 2025: AI meets authenticity as society shifts. Collins Dictionary Language Blog. 2025. 6 Nov. URL: https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/collins-word-of-the-year-2025-ai-meets-authenticity-as-society-shifts/ (дата звернення: 24.09.2026).
15. Sarkar A., Drosos I. Vibe coding: programming through conversation with artificial intelligence. arXiv. 2025. arXiv:2506.23253. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.23253.
16. Bryant R. Implementing an AI reference chatbot at the University of Calgary Library. Hanging Together : the OCLC Research blog. 2024. 12 Dec. URL: https://hangingtogether.org/implementing-an-ai-reference-chatbot-at-the-university-of-calgary-library/ (дата звернення: 24.09.2026).
17. Медичні та біологічні науки: міждисциплінарний аспект : матеріали VI Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. до Всесвіт. дня анатомії (Харків, 15–16 жовт. 2025 р.) / за заг. ред. Д. М. Шияна ; Приват. вищ. навч. закл. «Харків. міжнар. мед. ун-т». Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2025. DOI: https://doi.org/10.61718/khimu2025.
18. Інституційний репозитарій ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет». URL: https://dspace.khimu-library.com.ua/home (дата звернення: 24.09.2026).
19. Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи : затв. наказом Міністерства культури і туризму України від 29.12.2008 № 1631/0/16-08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1631655-08 (дата звернення: 24.09.2026).
20. Exploring Computational Description / Library of Congress Labs. URL: https://labs.loc.gov/work/experiments/ECD (дата звернення: 24.09.2026).

21. OCLC introduces new AI tools to make cataloging faster and smarter / OCLC. 2025. 8 Dec. URL: https://www.oclc.org/en/news/releases/2025/20251208-ai-recordmanager-connexion.html (дата звернення: 24.09.2026).

22. Штучний інтелект у медичній освіті / Бібліотека ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет». URL: https://www.khimu-library.com.ua/ai-med/ (дата звернення: 24.09.2026).

23. Положення про використання генеративного штучного інтелекту у науково-освітньому процесі Приватного вищого навчального закладу «Харківський міжнародний медичний університет» : затв. рішенням Вченої ради від 25.09.2025, протокол № 9 ; введ. в дію наказом ректора від 25.09.2025 № ВС-124. Харків, 2025. URL: https://drive.google.com/file/d/1h-yESldvUj0bibmGmFuD_oP2EiuT0zuI/view (дата звернення: 25.09.2026).

24. ШІ-інструменти для наукових досліджень / Бібліотека ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет». URL: https://www.khimu-library.com.ua/ai-tools-research/ (дата звернення: 24.09.2026).

25. Lib.Media Lab : лабораторія цифрового сторітелінгу бібліотеки ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет». URL: https://media-content-libr-khimu.tilda.ws/home (дата звернення: 24.09.2026).

26. Скороход О. Бакс : роман. Харків : ФОП Скороход О. А., 2025. 350 с. ISBN 978-617-7836-33-8.

27. XVI Львівський міжнародний бібліотечний форум / Бібліотека ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет». 2026. 19 верес. URL: https://www.khimu-library.com.ua/lvivskyi-bibliotechnyi-forum-2026/ (дата звернення: 24.09.2026).

28. Йогансен Майк Гервасійович (1895–1937), український письменник, поет, перекладач, один із фундаторів «Гарту» та ВАПЛІТЕ, представник «Розстріляного Відродження», випускник Харківського університету : віртуальна виставка / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. URL: https://ekhnuir.karazin.ua/items/9c5bf14a-1d0d-46b9-9aa2-85566b69105c (дата звернення: 24.09.2026).

29. Zhang H., Li H., Song Z. How AI-animated historical photographs evoke emotional resonance: the mediating role of mental imagery and the moderating effect of perceived historical authenticity. Frontiers in Psychology. 2026. Vol. 17. Art. 1874146. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2026.1874146.

30. Kidd J., Nieto McAvoy E. Deep Nostalgia: Remediated memory, algorithmic nostalgia and technological ambivalence. Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies. 2023. Vol. 29, No. 3. P. 620–640. DOI: https://doi.org/10.1177/13548565221149839.

31. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. 2024. L series. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj (дата звернення: 24.09.2026).

ДОДАТОК А

Відео та подкасти бібліотеки ПВНЗ «ХММУ», створені з використанням ШІ

1. «Людина у спектрі»
2. Буктрейлер «Часу немає» (Р. Халіл)
3. Буктрейлер «Колонія. Нові темні віки» (М. Кідрук)
4. Буктрейлер «Чоловік на ім'я Уве» (Ф. Бакман)
5. «Тіло. Вічна загадка» (до Всесвітнього дня анатомії)
6. Буктрейлер «Бакс»
7. «ШІ: головне правило порушено? Пророцтво Азімова збулося?»
8. Подкаст «ШІ та академічна доброчесність»
9. Подкаст «Дослідник 2.0»
10. Проєкт «Живі фотографії» Леся Українка
11. Проєкт «Живі фотографії» Майк Йогансен
12. Нечитун
13. Як Солоха «хакнула» освіту через ШІ
14. Марко: аватар
15. Андреас Везалій (фр. мова)